

Pancratiuskerk Diever

Een stukje geschiedenis

Op de plaats waar deze kerk staat, hebben vanaf de negende eeuw een aantal houten kerken gestaan. De eerste stenen kerk stamt uit de 11de of 12de eeuw en bestond uit een schip, een rond koor en een losstaande toren. In de 14de eeuw werd het ronde koor vervangen door het huidige, Gotische veelhoekige koor.

In de 16de eeuw werden de zijbeuken aangebouwd en werd de toren ingesloten. Zo kreeg de kerk zijn huidige vorm. De lengte is 35 meter, de breedte 18 meter en de toren is 35 meter hoog.

Er wordt beweerd dat het hebben van een driebeukige kerk een privilege was van de Dingspilhoofdplaatsen, waarvan Diever er toen één was (van de zes in Drenthe). Dat verklaart waarom de Dieverder kerk zoveel groter is dan die van de omliggende dorpen.

Het is onduidelijk waarom de zijbeuk aan de zuidzijde hoger is dan die aan de noordzijde. Er wordt gesuggereerd dat men van plan was later de noordbeuk te verhogen en daarom de hoge bogen tussen schip en noordbeuk heeft dichtgemetseld.

De kerk is (op het oosten) georiënteerd. De eeuwen door, tot op de huidige dag, zien de kerkgangers uit op het oosten, vanwaar de Heer zal komen.

In 1598 proclameerde stadhouder Willem Lodewijk dat Drenthe voortaan protestant zou zijn. Er wordt verteld dat de Drentse bevolking het voor kennisgeving aannam en zijn eigen gang bleef gaan. Pas toen de Spanjaarden (80-jarige oorlog) wat te rigoureuus optraden, keerde men zich van hun/het katholieke geloof af en werd men protestant. Een opportunistische keus dus!

In 1598 werd ook deze kerk, die gewijd was aan St. Pancratius (één van de z.g. IJsheiligen) een hervormde kerk. De acht altaren en beelden verdwenen. Tegenwoordig herinneren alleen de 'piscina' en de wimberg (steile topgevel boven vensters en portalen in de gotische bouwstijl) op het koor en de naam van het kleine koor van de zuidbeuk, de Mariakapel, aan het katholiek verleden. Het zou overigens nog enkele jaren duren voor de eerste predikant kwam. De namen van de predikanten van de Hervormde Gemeente van Diever staan vermeld op de predikantenborden in de zuidbeuk.

In 1759 werd de kerk door bliksem verwoest. Men begon terstond met de herbouw. In plaats van de gemetselde gewelven werd een houten zoldering aangebracht. Ook op de dakconstructie werd bezuinigd: zuidbeuk, schip en noordbeuk kwamen onder één groot dak. De gedenksteen boven de deuren aan de zuidzijde herinnert aan deze gebeurtenis:

*Wier 't oude Heiligdom door blixemvuur verbrand
Het vuur der Godvrucht bragt dit nieuwe huys tot stand
Maar wil God 't Heilig Vuur van zijne Geest verlenen
Hier wordt een kerk gebouwd van levendige stenen.*

Eind jaren '50 van de vorige eeuw is de kerk grondig gerestaureerd. Bij die restauratie zijn de gewelven opnieuw aangebracht en heeft de zuidbeuk weer een eigen dak gekregen naast dat van schip en noordbeuk. De glas-in-loodramen zijn in 2004 gerestaureerd.

Omdat er in het kerkgebouw ook culturele activiteiten plaatsvinden, bleek in 2008 de bouw van een pantry en een toiletgroep in de noordbeuk noodzakelijk.

In de bestrating van het trottoir rond de kerk zijn verschillende (christelijke) symbolen ingelegd.

Het interieur

Wanneer u de kerk vanuit de toren betreedt, valt het u misschien op dat het koor zich niet exact recht achter het schip bevindt. Ofwel: het midden van het koor (in de breedte gezien) wijkt af van dat van het schip. In veel kerken is dat het geval. Men ziet er een allegorische verwijzing in naar het feit dat Christus, toen Hij stierf, zijn hoofd neigde in de richting van de “goede” moordenaar aan zijn rechterzijde.

Het kerkmeubilair

Bij de brand in 1759 is ook het kerkmeubilair verloren gegaan. De huidige preekstoel en de herenbank in de noordbeuk zijn uit 1760 (makers onbekend). De Avondmaalstafel is een kopie van een 17de eeuwse tafel en is bij de restauratie gemaakt door de Dieverder meubelmaker Johannes Schute. Van zijn hand is ook de verkorte versie ervan, die in de trouwkapel (z.g. Mariakapel) in de zuidbeuk staat. Daar ligt een fraai tapijt, geknoopt door de vrouwen uit de gemeente Diever. Het oudste meubelstuk is de z.g. bissekist uit 1722, die onder het orgelbalkon staat. Deze is door het Drents museum in bruikleen gegeven.

Het koor

Op het koor bevinden zich een aantal nissen. In de meest rechtse nis in de zuidoost-muur bevindt zich een zogenaamde piscina. Dat is een soort gootsteen, waarboven de priester zijn handen wast voor hij de mis opdroeg. Het water stroomde door de kerkmuur heen onder het maaiveld, opdat dit water zonder tussenkomst van menselijk handelen naar God zou terugkeren.

Boven de nis aan de noordzijde van het koor is een zogenaamde wimberg gemetseld.

Vermoedelijk is dit een deel van een vroeger altaar. Het is bij de opgravingen tijdens de restauratie teruggevonden en daarna boven deze nis gemetseld. Die plek is dus niet origineel!

Het gebrandschilderde raam in het koor is gemaakt door de Groninger (Ploeg)kunstenaar Johan Dijkstra. Het stelt de zaligsprekingen voor. Het raam is in de jaren '40 van de 20ste eeuw door de familie Mulder aan de kerk geschonken en herinnert aan Maria Hillegonda Mulder die van 1920 tot 1940 organiste was in deze kerk.

Pikant detail: bij de restauratie drong de restauratiecommissie er bij Monumentenzorg op aan dat de kerk in zijn oorspronkelijke staat, dus met gewelven en een ‘dubbel’ dak, hersteld moest worden.

Monumentenzorg, niet onder de indruk van het gebrandschilderde raam, stelde toen dat dat raam niet herplaatst moest worden, omdat het niet origineel was. Maar daar dacht de restauratiecommissie heel anders over en kreeg het gelijk aan zijn kant.

Het orgel

In 1882 is het orgel door de gebroeders van Oeckelen in de kerk geplaatst. Het is het eerste orgel in deze kerk. Het is, vermoedelijk in 1845, door Petrus van Oeckelen, de vader van deze gebroeders, gebouwd voor de kerk in het Groningse Tjamsweer (bij Appingedam) waar het tot 1880 dienst heeft gedaan. Na een verbouwing in de werkplaats in Glimmen werd het in 1881 te koop aangeboden en kwam het voor f 1600,- in Diever terecht.

Bij de kerkrestauratie in de jaren '50 is het orgel enigszins gerestaureerd en werd het op het (nieuwe) orgelbalkon geplaatst. Een grondige restauratie vond in 1992 plaats. De kosten daarvan bedroegen een veelvoud van de aanschafprijs, namelijk f 130.000,-.

Het drieluik

Achter in de zuidbeuk hangt een drieluik van de hand van Dieuwke Aalbers-Kollewijn. Het thema ervan is: Wees uws broeders hoeder. De gemeente Diever heeft dit werk in 1959 geschonken bij de voltooiing van de restauratie van het kerkgebouw.